

Regionální diskurzní marker *jak kdyby* (to mosím zas přenastavit a . zas udělat jak kdyby druhú stranu)¹

Lucie Jílková

ABSTRAKT:

Článek se zabývá tzv. regionálním diskurzním markerem, resp. obecně slovním spojením *jak kdyby*, jehož užívání je regionálně podmíněno; užívá se převážně v oblasti Moravy a Slezska. Analyzovaným materiálem jsou všechny doklady slovního spojení *jak kdyby*, které jsou obsaženy v korpusu ORTOFON, korpusu spontánní mluvené češtiny. Analýza výslovnosti ukázala, že mluvčí realizují slovní spojení *jak kdyby* ve všech případech jako jeden tříslabičný přízvukový takt s přízvukem na první slabice [jagdɪbɪ]. Slovní spojení *jak kdyby* mluvčí užívají ve dvou základních významech: srovnání a diskurzní marker s funkcí členicí (konektivní). Prozodická analýza ukázala odlišnou distribuci pauz (.) před slovním spojením *jak kdyby* nebo po něm v závislosti na tom, je-li užito ve významu srovnávacím, nebo jako diskurzní marker.

KLÍČOVÁ SLOVA:

slovní spojení *jak kdyby*, diskurzní marker, korpus ORTOFON, výslovnost, významy slovního spojení *jak kdyby*

ABSTRACT:

The article deals with the regional discourse marker *jak kdyby*, which is used in the Moravian and Silesian regions of the Czech Republic. The material analyzed consists of all exemplars of the expression *jak kdyby* found in the ORTOFON corpus (the corpus of spontaneous spoken Czech). The pronunciation analysis shows that speakers pronounce the expression *jak kdyby* as one three-syllable word with the accent on the first syllable in all cases [jagdɪbɪ]. The semantic analysis demonstrates that in roughly half of the cases the expression *jak kdyby* denotes comparison, and in the other half of the cases it is used as a discourse marker. Prosodic analysis shows a different distribution of pauses (.) that are present or absent before or after *jak kdyby* according to whether *jak kdyby* is used as an expression of comparison or as a discourse marker.

KEYWORDS:

Discourse marker, ORTOFON corpus, Pronunciation, The expression “*jak kdyby*”

1. ÚVOD: DISKURZNÍ MARKERY

Diskurzní markery (dále DM), krátká slova či slovní spojení, patří k typickým rysům nepřipravených mluvených textů, zpravidla dialogických. DM nebývají nositeli sémantické informace, nýbrž informace pragmatické, tj. mohou poskytovat informaci

---

¹ Příspěvek byl napsán s podporou projektu Podíl syntaktických, prozodických a neverbálních prostředků na sekvencním utváření rozhovorů v češtině, Grantová agentura ČR, registrační číslo: 19-21523S.

o organizaci dialogu a o vztahu účastníků dialogu, dále mohou sloužit k nejrůznějším modifikacím obsahu (podrobněji viz dále přehled Brintonové /Brinton 1996/).

Prakticky všechny práce, jež se zabývají DM, odkazují na knihu D. Schiffrinové (Schiffrin 1987), v níž autorka mimo jiné formuluje otázky, na které je třeba při analýze DM hledat odpovědi. Těmito otázkami, stručně řečeno, jsou: a) Jak se DM podílejí na koherenci textu?, b) Jaký mají DM význam?, c) Jaké mají DM funkce? (o. c.: 314).²

L. J. Brintonová (Brinton 1996: 37–38) ve své knize uvádí následující přehled funkcí, jichž DM mohou v mluveném textu nabývat: a) začínají diskurz, potvrzují posluchačovu pozornost, uzavírají diskurz; b) pomáhají mluvčímu získat nebo předat slovo; c) slouží k vyplnění nebo zpomalování promluvy tehdy, když si mluvčí chce udržet slovo; d) určují hranice diskurzu, ohlašují nové téma, nějaký posun v tématu (jeho opravu, rozvinutí, bližší určení, rozšíření) nebo návrat k dřívějšímu tématu (po přerušení); e) označují novou či starou (z dřívějšíka známou) informaci; f) označují „sekvenční podmíněnost“, tj. při závazném pořadí replik DM zajišťují vztah mezi nimi (tj. replikami) nebo jsou ustálenými (konvencionalizovanými) ukazateli kooperativního průběhu rozhovoru; g) jsou signálem opravy sebe sama nebo jiného mluvčího; h) vyjadřují posluchačovu odpověď/reakci na to, co bylo řečeno, vyjadřují postoj k tomu, co bude následovat, fungují jako tzv. back-channels, tj. signály, které naznačují porozumění řečenému, které vyjadřují vstřícný postoj k řečenému, posluchač jimi může překlenovat nejistotu mluvčího; tyto signály mohou zaznívat v průběhu řeči druhého mluvčího; i) mluvčímu a posluchači pomáhají při vzájemné spolupráci, při sdílení textu, vyjadřují důvěrnost, slouží k potvrzování sdílených předpokladů, kontrole porozumění, ujištění se o souhlasu, vyjadřování odlišností či zachování tváře (zdvořilost).³

Pojmenování diskurzni markery (angl. *discourse markers*) není jediné, s nímž je možné se v odborné literatuře setkat, např. Lutzkyová (2012) uvádí 18 různých termínů užívaných v angličtině.⁴ Do domácí odborné literatury zavedla již před desítkami let O. Müllerová termín výrazy přídatné či výrazy přívětné (Müllerová 1966); dalšími užívanými termíny jsou členicí signály (mající původ v německém termínu Gliederungssignale /Gülich 1970/), diskurzni ukazatele (Povolná 2008), diskurzni částice (Válková 2020), kontinuátory (Havlík 2016), hedges (Hirschová 2013), diskurzni konektory (Rysová 2015), tlumiče (Raušová–Brůhová 2016).⁵

Zatím zřejmě poslední komplexnější domácí studii, která se problematice DM věnuje, je poměrně rozsáhlá kapitola v knize *Syntax mluvené češtiny* (Hoffmannová–Homoláč–Mrázková 2019: 244–351), na kterou bylo v dosavadním textu již víckrát odkázáno a jež nese příznačný název *Diskurzni markery*. V této studii jsou mimo jiné představeny (kromě zahraničních) domácí práce věnované jednotlivým DM. V nich

2 Podrobněji k otázkám Schiffrinové viz případně také knihu Hoffmannová–Homoláč–Mrázková (2019: 245).

3 Přehled funkcí DM u Brintonové je (přesně v tomto znění) uveden také v knize Hoffmannová–Homoláč–Mrázková (2019: 245).

4 Soupis těchto pojmenování je rovněž uveden v knize Hoffmannová–Homoláč–Mrázková (2019: 246).

5 Podrobněji viz případně opět knihu Hoffmannová–Homoláč–Mrázková (2019: 247).

jsou zkoumanými DM tato slova a slovní spojení: *no* (Müllerová 1996), *žejo, jo* (Müllerová 2007), *jako* (Hoffmannová 2010), *prý/prej/pré* (Hoffmannová 2008, Hoffmannová-Kolářová 2007), *prosím* (Hoffmannová 1993), *potom, pak* (Kolářová 1997, 1998), *to* (Kolářová 2000; Klimešová a kol. 2015), *tak* (Hladiš 1968, k této práci viz i dále; Jílková 2016), *takže* (Kolářová 2002; Havlík-Jílková 2020), *jestli* (Fried 2010), *nicméně* (Slezáková 2002), *protože* (Čermáková a kol. 2017), *že jo, že ne* (Komrsková 2017). Ve všech těchto studiích autorky a autoři konstatují, že analyzovaná slova nabývají v neformálních mluvených textech řadu specifických významů a funkcí; mnozí z nich neopomíjejí ani hledisko prozodické.⁶

Jádro studie *Diskurzní markery* leží v případových studiích věnovaných jednotlivým DM (v abecedním pořadí: *ale, ano, emm, hej, hele, @* (hezitace), *hmm, chápeš, jako, jasně, jo, myslím, ne, no, počkej/te, prostě, protože, rozumíš, řekněme, tak, teď/ka, vid', vole, vyloženě*), jež byly vybrány v korpusu ORTOFON (Kopřivová a kol. 2017) na základě frekvence, pozice a kvalitativní analýzy (blíže viz s. 257).

2. DOSAVADNÍ VÝZKUM REGIONÁLNÍCH DM V DOMÁCÍ LINGVISTICE

Regionálními DM se rozumí takové DM, u nichž lze předpokládat, že se nevyskytují na celém území České republiky, ale pouze v některé její části.

Zřejmě za nejstarší práci v domácí lingvistice, která se dotýká regionálních DM, lze považovat článek F. Hladiše (1968), jenž se — na svou dobu skutečně průkopnický — zabývá funkcemi slova *tak* v mluvených projevech studentů. Konstatuje také užívání nespisovných částic, resp. slovních spojení,⁷ mezi nimi také *tož, a tož, na tož, tož tak*, jež se užívají na Moravě. Slovo *tož* (resp. právě uvedená slovní spojení, jejichž je *tož* součástí), které se v jeho práci objevuje, lze v některých případech považovat za regionální DM.

M. Kopřivová dlouhodobě zpracovává téma imperativu v korpusech jazyka mluveného i psaného. Při prozkoumávání imperativu slovesa *počkej* zjistila, že tento výraz se v mluvených nepřipravených rozhovorech vyskytuje jako DM ve funkci varování (*počkej až ti daj za úkol oženit se*), funkci udržení slova, získávání času, hledání správného výrazu (*jo počkej teď nevím*), funkci návratu k tématu (A: *my sme jedli hodně tyčinky, a tím pádem sme se prokousali až k výhře* B: *počkejte po kolika tyčinkách zhruba*). Při prozkoumávání těchto funkcí imperativních tvarů *počkej(te)* bere v úvahu také regionální varianty *počké* a *počki*, viz třeba jí uvedený doklad: *počki počki jako to mně vysvětlí ne* (Kopřivová 2016, 2017). Rovněž v monografii *Syntax mluvené češtiny* jsou v případové studii o DM *počkej* brány v potaz i nářeční varianty *počki* a *počké* (Hoffmannová-Homoláč-Mrázková 2019: 270–274).⁸

Dalším DM, u něž lze prokazatelně uvažovat o regionálně podmíněném užívání, je DM *hej*. Opět v knize *Syntax mluvené češtiny* (tamtéž: 267) se v analýze tohoto

6 DM běžně utvářejí kolokace (řetězce), jež se také stávají předmětem lingvistických výzkumů, viz k tomu článek věnovaný DM *no a* (Bílková-Zeman 2020).

7 Tento autor pochopitelně neužívá termín DM, pracuje s tradičními slovními druhy.

8 M. Kopřivová je jednou ze spoluautorek kapitoly *Diskurzní markery* v této knize.

OBRÁZEK 1 — mapka nářečních oblastí (Goláňová-Kupka 2019)

Čechy: 1 Severovýchodočeská nářeční oblast; 2 Středočeská nářeční oblast; 3 Západočeská nářeční oblast; 4 Jihočeská nářeční oblast; 5 Českomoravská nářeční oblast

Morava: 6 Středomoravská nářeční oblast; 7 Východomoravská nářeční oblast

Slezsko: 8 Slezská nářeční oblast

Pohraničí: 9 Pohraničí české; 10 Pohraničí moravské a slezské

DM uvádí, že v 93 dokladech ze sta byl tento DM užít mluvčími z Moravy a Slezska (tj. z nářeční oblasti východomoravské slezské, českomoravské, moravského pohraniční a slezské).⁹

Posledním DM, jež můžeme v tomto přehledu uvést, je *vid'*. U něj se v téže publikaci konstatuje, že jej v 97 případech ze sta užili mluvčí z oblastí českých nářečí (tj. z nářeční oblasti severočeské, středočeské, západočeské, českomoravské a z českého pohraničí). U tohoto DM je dále poznamenáno, že na Moravě jeho funkci v koncové pozici někdy plní DM *že* (tamtéž: 283).

Tento článek na uvedené výzkumy navazuje a rozšiřuje je o analýzu DM *jak kdyby*.

3. VÝZKUMNÉ OTÁZKY, MATERIÁL, METODA

Výzkumné otázky, na které tento článek hledá odpovědi, jsou: V jakých nářečních oblastech se slovní spojení *jak kdyby* užívá? Jaká je jeho zvuková realizace? Jaké má významy/funkce? Jak korelují významy/funkce s prozodickým průběhem?

Východiskem pro analýzu jsou doklady slovního spojení *jak kdyby* v korpusu ORTOFON (Kopřivová a kol. 2017). Na internetové stránce <https://wiki.korpus.cz/>

⁹ K tomu viz případně Obrázek 1 — mapu nářečních oblastí.

doku.php/cnk:ortofon je uvedeno, že korpus ORTOFON shromažďuje spontánní mluvené neformální dialogy, které mezi sebou vedou mluvčí, již se dobře znají. Mluvčí (celkem 624) pocházejí z celé České republiky a jsou o nich shromažďovány relevantní sociolingvistické údaje (pohlaví, věk, vzdělání, informace o místě pobytu do 15 let věku). 332 nahrávek bylo pořizováno v letech 2012–2017, jejich celková délka činí téměř 103 hodin, počet textových slov je 1 014 786; viz též Kopřivová a kol. (2017). Důvodem, proč byl pro analýzu představenou v tomto článku zvolen právě korpus ORTOFON, je, že tento korpus je opatřen také zvukovou stopou.¹⁰

Po zadání dotazu na slovní spojení *jak kdyby* do korpusu ORTOFON bylo získáno 62 dokladů. Pro další zpracování bylo potřeba některé z těchto dokladů z analýzy vyloučit (nesrozumitelnost, nedokončená replika dialogu, v níž nelze určit význam slovního spojení *jak kdyby*, a konečně ve zbývajících případech šlo o jiné slovní spojení: *jak kdybys*), tedy výsledný počet dokladů činil pouze 53.

U všech dokladů byla vyhledána informace o nářeční oblasti mluvčího, který zkoumané slovní spojení užil (část 4). Opakovanou sluchovou analýzou bylo u něj určeno umístění přízvuku a hranice přízvukového taktu (část 5). Analýzou delšího kontextu dokladů byly dále stanoveny významy/funkce slovního spojení *jak kdyby* (část 6) a konečně byla určena souvislost mezi funkcí/významem slovního spojení *jak kdyby* a jeho prozodickým průběhem (část 7).

4. REGIONÁLNÍ VYMEZENÍ SLOVNÍHO SPOJENÍ JAK KDYBY

U jednotlivých dokladů z korpusu ORTOFON lze jednoduše zjistit různé údaje o dané nahrávce (viz část 3). Jedním z těchto údajů je také vymezení nářeční oblasti, v níž mluvčí vyrůstal, tj. žil zde do svých 15 let (a zpravidla nějakou dobu i potom). Vztáhneme-li tento údaj ke zkoumanému slovnímu spojení *jak kdyby*, lze konstatovat, že nejvíce získaných dokladů pochází z nářeční oblasti východomoravské (12 dokladů), dále z oblasti slezské (9), z oblasti moravského pohraničí (8), z oblasti středomoravské (7) a českomoravské (6). U dalších nářečních oblastí — jihočeské, severovýchodočeské a českého pohraničí — byly zachyceny již jen nízké jednotky dokladů (celkem 11). Lze tedy zobecnit, že užívání slovního spojení *jak kdyby* je skutečně výrazně regionálně podmíněno.¹¹

¹⁰ Pro srovnání lze uvést ještě údaje o dokladech slovního spojení *jak kdyby* v dalších korpusích. Hodnota ipm v korpusu ORFOFON (Kopřivová a kol. 2017a) je 50,14, v dalším korpusu mluveného jazyka ORAL (Kopřivová a kol. 2017b) 68,22, zatímco v korpusu psaného jazyka SYNv8 (Křen a kol. 2018) 0,25. Tyto hodnoty jasně ukazují, že slovní spojení *jak kdyby* je výrazně běžněji užíváno v jazyce mluveném než psaném.

¹¹ Viz opět Obrázek 1 (*jak kdyby* je užíváno převážně v oblastech označených v mapě čísly 5, 6, 7, 8, 9 a 11).

5. VÝSLOVNOST SLOVNÍHO SPOJENÍ JAK KDYBY

V prepisech korpusu ORTOFON je zkoumané slovní spojení *jak kdyby* ve všech případech v souladu se zásadami psaného jazyka zaznamenáno v podobě *jak kdyby*, viz např. tuto delší ukázkou: *ti poslední kteří musí **jak kdyby** vychytat úplně všechny ty mouchy za celý ten semestr*. Výslovnost slovního spojení *jak kdyby* je ve všech případech [jagdibi]¹², mluvčí tedy realizují jeden tříslabičný takt s přízvukem na první slabice. V žádném z dokladů zachycených v korpusu ORTOFON nedochází k tomu, že by se slovo *jak* (jak je obecně u jednoslabičných slov běžné) stalo součástí taktu společně se slovem, které slovu *jak* předchází. Lze však najít příklad, v němž společně se slovním spojením *jak kdyby* tvoří jeden přízvukový takt ještě následující jednoslabičné slovo: část repliky *něco prostě jak kdyby jí . fakt jako* byla realizována jako tři takty: [něco prostě] [jagdibi ji:] [fak jako] s přízvuky vždy na první slabice taktu. Ani v jednom případě mluvčí nevyslovili plně dvě totožné souhlásky [gg], mluvčí ani nerealizují tzv. geminátu,¹³ tedy z hlediska ortoepických pravidel češtiny¹⁴ není výslovnost [jagdibi] pečlivá, jedna ze souhlásek je zkrátka zcela elidována.

V souvislosti s právě popsanou výslovností učinme krátkou odbočku. V některých pracích, jež analyzují DM, někdy dochází k úpravám pravopisu v tom smyslu, že (zpravidla jednoslabičná) slova, jež pravidelně tvoří jisté DM, autoři přepisují jako jedno slovo. Takové psaní užívá třeba O. Müllerová u DM *žejo* (Hoffmannová–Müllerová 2007: 291–297) nebo A. Golatová u německého DM *achso* (Golato 2010). O psaní dohromady lze, domnívám se, uvažovat i v případě DM *jak kdyby*, a to právě s ohledem na zachycenou realizovanou výslovnost, jež je ve všech případech shodná, tj. zkoumané slovní spojení je vždy vysloveno jako jeden tříslabičný takt s přízvukem na první slabice. Jisté je, že v psaném (korigovaném) textu by psaní *jakdyby* působilo velmi nezvykle. Domnívám se však, že by lépe odráželo výslovnost.

6. VÝZNAMY SLOVNÍHO SPOJENÍ JAK KDYBY

Na základě delšího kontextu všech dokladů slovního spojení *jak kdyby* lze stanovit jeho dva základní významy. Prvním je význam přirovnání, jež byl zaznamenán v 27 případech.¹⁵ Tento význam dokládají např. tyto doklady:

12 Pro přepis výslovnosti je užitá česká fonetická transkripce, která je vyložena např. zde: <https://fonetika.ff.cuni.cz/o-fonetice/foneticka-transkripce/ceska-foneticka-transkripce/>.

13 V publikaci J. Volína a R. Skarnitzla (2018: 54) je výslovnost gemináty nazývána *bezdetenzní realizace*, tj. mluvčí u první souhlásky nerealizují fázi detenze.

14 Viz např. Palková (1994), Zeman (2008).

15 Tento význam je doložitelný také v psaných korigovaných textech. V korpusu SYN verze 8 (velikost tohoto korpusu je 4,5 miliardy textových slov) se nachází 1337 dokladů slovního spojení *jak kdyby*. Jde o doklady z publicistiky, např. *Jeden kelímek po druhém skládá opatrně, **jak kdyby** byly z porcelánu*, zdroj: Reflex, a beletrie, např. *Lennon Zamračenej, **jak kdyby** si koupil malý boty*, zdroj: Doktor Jekyll a Mr. Hyde (Křen a kol. 2018).

to byly .. pro mě tenkrát peníze **jak kdyby** mně . dneska dal někdo pětistovku¹⁶

že zpravodajové z Kyjeva.. byly tam fotky **jak kdyby** tam v životě nikdo nebyl v tom Kyjevě

V následujícím dokladu je slovního spojení *jak kdyby* užito také ve významu srovnávacím. Mluvčí srovnává něčí pohled (*čumí jak kdyby c**). Nedořečenou část srovnávací konstrukce mohla mluvčí doplnit nějakým gestem, jež mohlo nedořečenost suplovat.¹⁷

A: *ne aby jako že si pohla nebo něco tak Martin na ni trúbil ani se neotočila protože měla sluchátka že (pousmání, povzdech)*

B: *to je nejhorší no právě*

A: *nebo prostě tak čumí **jak kdyby** c* ty vole co tu jedeš ? prostě co tu děláš ? jo*

Ve 26 případech je slovní spojení *jak kdyby* užito ve významu DM. Podobně jako výraz *jako*, jemuž se opakovaně ve svých člancích věnuje J. Hoffmannová (Hoffmannová 2010, Hoffmannová a kol. 2016: 50–51) lze i *jak kdyby* považovat za konektivní DM. V následujícím dokladu tvoří *jak kdyby* samostatný intonační celek, což národně dokládají pauzy před ním a po něm. *Jak kdyby* tedy propojuje jednotlivé části repliky.

*no tak na tři měsíce to má no ale poslouchej ona tam má to je . **jak kdyby** .. dva pokoje mají sociální zařízení*

Ve funkci členicí je *jak kdyby* užito také v případě následujícím:

*no .. no a .. no a . zas a zas tam není stejná míra takže to mosím zas přenastavit a . zas udělat **jak kdyby** druhú stranu*

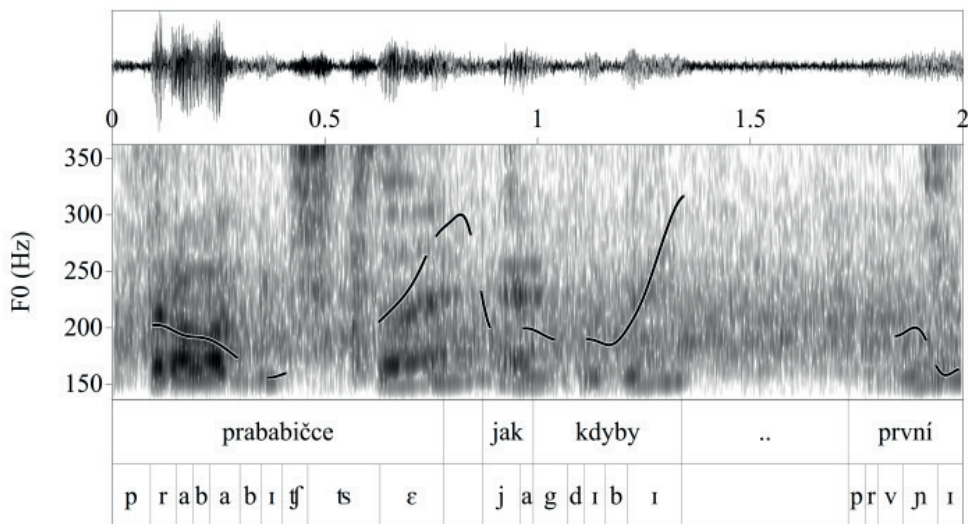
V následujícím případě se před DM *jak kdyby* vyskytuje pauza. *Jak kdyby* lze v tomto případě považovat za DM, který má kromě členicí (konektivní) funkce ještě také funkci přípravnou (preparativní). Mluvčí hledá náležitý výraz a formulační nesnáze překonává jednak pauzou, jednak prostřednictvím DM *jak kdyby*.

*popisuješ obrázky a potom je .. **jak kdyby** srovnáváš*

Také v následujícím případě je slovní spojení *jak kdyby* ve funkci DM. Příklad je zajímavý z prozodického hlediska. Mluvčí na třetí a čtvrté slabice slova *prababičce*, na slovech *jak kdyby* a na slově *první* realizuje pokaždé stejnou, nápadně stoupavou intonaci. V tomto případě jde o tzv. *uptalk*, tj. stoupavou intonaci naznačující

¹⁶ V příkladech, v nichž se vyskytuje jen jeden mluvčí, dotyčný není nijak označen. V příkladech, ve kterých jsou mluvčí dva, jsou označeni A, B.

¹⁷ Nejen tento příklad ukazuje, že pro analýzu by někdy byl vhodnější videozáznam.

OBŘÁZEK 2 — obrázek k poslednímu příkladu v části 6¹⁹

jící pokračování.¹⁸ DM *jak kdyby* zde tvoří samostatný intonační celek, s ohledem na následující pauzu lze opět společně s funkcí členicí uvažovat zároveň o funkci preparativní.

*Maruška myslím že byla po asi prababičce **jak kdyby** .. první .. a .. Vojta asi po Vojtěšce po babičce no myslím že to tak bylo*

Mluvčí realizují slovní spojení *jak kdyby* jako jeden přízvukový takt jak v případech, kdy je jím vyjádřeno přirovnání, tak v případech, kdy je toto slovní spojení DM (viz dále část 6).

7. PROVÁZANOST FUNKCE/VÝZNAMU A PROZODICKÉHO PRŮBĚHU

Prozodickému průběhu již byla částečně věnována pozornost v předchozí části. Opakovaným poslechem analyzovaných dokladů lze vysledovat jisté tendence, jak (zda) prozodický průběh souvisí s užitími slovního spojení *jak kdyby* jako srovnávacího výrazu a jako DM.

18 K tomuto jevu viz výklad M. Havlíka ve víckrát zmiňované knize (Hoffmannová-Homoláč-Mrázková 2019: 44 n.). Intonační průběh zkoumaného slovního spojení ukazuje Obrázek 2.

19 Za vytvoření obrázku děkuji Mgr. Davidovi Lukešovi z Ústavu českého národního korpusu FF UK. Obrázek vznikl prostřednictvím programu Praat (Boersma-Weenink 2020) s využitím skriptu, jehož autorkou je Wendy Elvira-García (Wendyelviragarcia, n.d.).

Vodítkem pro určení funkce/významu *jak kdyby* je přítomnost, resp. nepřítomnost pauz v jeho sousedství. Ve dvaceti případech (z celkových 27), v nichž je slovní spojení *jak kdyby* užito ve významu srovnávacím, nejsou v jeho okolí umístěny pauzy (příklad a). Pouze ve třech případech se v tomto významu pauza vyskytuje. (Ve zbývajících případech přítomnost pauz nelze posoudit; jde třeba o případ, v němž se na srovnávací konstrukci podílejí dva mluvčí.) Pokud je slovní spojení *jak kdyby* užito ve funkci DM, pak se v jeho okolí vyskytla pauza, resp. pauzy v 15 případech (z celkových 26), a to ve shodném počtu případů před slovním spojením *jak kdyby* a po něm (příklady b a c), dále se v jednom případě pauzy objevily z obou stran (příklad d). V sedmi případech se pauzy neobjevily a zbývající případy jsou opět sporné. Ne/přítomnost pauz se tedy jeví výrazným indikátorem při určování významu/funkce slovního spojení *jak kdyby*.

- (a) *mně se prvně spíš zdálo jak kdyby někdo brzdil úplně*
- (b) *vlastně blíž .. jak kdyby k té Údolní ..*
- (c) *on šel místo jak kdyby . nebo ne místo našeho tašky*
- (d) *to je . jak kdyby .. dva pokoje*

8. ZÁVĚR

Analýza dokladů slovního spojení *jak kdyby* v korpusu spontánní mluvené češtiny ORTOFON ukázala, že jeho užívání je výrazně regionálně podmíněno, je omezeno na oblast Moravy a Slezska. Rozbor výslovnosti ukázal, že je vždy realizováno jako jeden tříslabičný takt [jagdibi] s přízvukem na první slabice; v žádném z dokladů se první slabika nestala součástí předchozího přízvukového taktu, jak je jinak u jednoslabičných slov v češtině obvyklé. Analýza významu doložila, že slovní spojení *jak kdyby* je zhruba v polovině dokladů užito ve významu srovnávacím a v polovině jako DM v členíkové funkci, která se někdy kombinuje s funkcí přípravnou. Prozodická analýza ukázala, že důležitým vodítkem při určování významu/funkce slovního spojení *jak kdyby* je ne/přítomnost pauz v jeho sousedství.

PRAMENY:

- Goláňová, H. — Kupka, K. (2019): *Mapa nářečí českého jazyka*. Verze ze dne 21. 6. 2019. Ústav českého národního korpusu FF UK, Praha 2019. [online] Dostupné z [www: <http://korpus.cz>](http://korpus.cz).
- Kopřivová, M. — Komrsková, Z. — Lukeš, D. — Poukarová, P. — Škarpová, M. (2017a): *ORTOFON: korpus neformální mluvené češtiny s víceúrovňovým přepisem*, verze z 2. 6. 2017. Ústav českého národního korpusu FF UK, Praha 2017. [online] Dostupné z [www: <http://korpus.cz>](http://korpus.cz).
- Kopřivová, M. — Lukeš, D. — Komrsková, Z. — Poukarová, P. — Waclawičová, M. — Benešová, L. — Křen, M. (2017b): *ORAL: korpus neformální mluvené češtiny*, verze 1 z 2. 6. 2017. Ústav českého národního korpusu FF UK, Praha 2017. [online] Dostupné z [www: <http://korpus.cz>](http://korpus.cz).
- Křen, M. — Cvrček, V. — Čapka, T. — Čermáková, A. — Hnátková, M. — Chlumská, L. — Jelínek, T. — Kovářková, D. — Petkevič, V. —

Procházka, P. — Skoumalová, H. — Škrabal, M. — Truneček, P. — Vondříčka, P. — Zasina, A. (2018): *Korpus SYN, verze 7 z 29. 11. 2018. Ústav*

českého národního korpusu FF UK, Praha 2018. [online] Dostupné z [www: <http://www.korpus.cz>](http://www.korpus.cz).

PROGRAMY:

Boersma, P. — Weenink, D. (2020). Praat: doing phonetics by computer [Computer program]. Version 6.1.20beta. [online] [cit. 2020-12-20]. Dostupné z [www: <http://www.praat.org/>](http://www.praat.org/).

Wendyvelviragarcia [online] [cit. 2020-12-20]. Dostupné z [www: <https://github.com/wendyvelviragarcia/create_images#credits>](https://github.com/wendyvelviragarcia/create_images#credits).

BIBLIOGRAFIE:

Bílková, J. — Zeman, J. (2020): Diskurzivní marker *no a* v mluvené češtině, in: Bílková, J. — Kolářová, I. — Vondráček, M. (eds.), *Lingvistika — Korpus — Empirie*, Praha: Ústav pro jazyk český.

Brinton, L. J. (1996): *Pragmatic Markers in English. Grammaticalization and Discourse Functions*. Berlin — New York: Walter de Gruyter.

Čermáková, A. a kol. (2017): Between Syntax and Pragmatics: The Causal Conjunction Protože in Spoken and Written Czech, *Corpus Pragmatics* 1, s. 393–414.

Fried, M. (2010): Ke zrodu české modální částice *jestli* z pohledu gramatikalizační teorie, in: Grkovič-Mejdžor, J. — Radovanovič, M. (eds.), *Teorija dijahronijske lingvistike a proučavanje slovenskih jezika / Theory of Diachronic Linguistics and the Study of Slavic Languages*, Beograd: SANU, s. 223–238.

Golato, A. (2010): Making understanding versus receipting information in talk: *Achso und ach* in German interaction, *Discourse Studies* 12. 2, s. 147–176.

Güllich, E. (1970): *Makrosyntax der Gliederungssignale im gesprochenen Französisch*. München: Fink.

Havlík, M. — Jílková, L. (2020): *Takže* v běžných mediálních rozhovorech, in: Jílková, L. — Mrázková, K. — Özörencik, H. (eds.), *Jak je důležité mítí styl. Pocta Janě Hoffmannové*, Praha: NLN, s. 311–324.

Havlík, M. (2016): Překryvy replik, in: Karlík, P. — Nekula, M. — Pleskalová, J. (eds.), *CzechEncy — Nový encyklopedický slovník češtiny*. [online] [cit. 2021-06-15]. Dostupné z [www: <https://www.czechency.org/slovník/PŘEKRYVY_REPLIK>](https://www.czechency.org/slovník/PŘEKRYVY_REPLIK).

Hirschová, M. (2013): *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum.

Hladiš, F. (1968): K slovnědruhovému a stylovému uplatnění výrazu *tak* v mluvených projevech, *Naše řeč*, 51. 4, s. 210–218.

Hoffmannová, J. — Homoláč, J. — Mrázková, K. (2019): *Syntax mluvené češtiny*. Praha: Academia.

Hoffmannová, J. — Kolářová, I. (2007): Slovo *prý/prej*: možnosti jeho funkční a sémantické diference, in: Štícha, F. — Šimandl, J. (eds.), *Gramatika a korpus 2005*, Praha: ÚJČ, 2007, s. 93–102.

Hoffmannová, J. — Müllerová, O. (2007): *Čeština v dialogu generací*. Praha: Academia.

Hoffmannová, J. (1993): Funkce a významy výrazu *prosím* v mluveném dialogu, *Naše řeč* 76. 2, s. 75–82.

Hoffmannová, J. (2008): Role českého *prý/prej/pré* při vyjadřování reproduktivních a modálních významů, in: Wiemer, B. — Plungjan, V. A. (eds.), *Wiener Slawistischer Almanach, Sonderband 72*, München — Wien: Verlag Otto Sagner, s. 149–164.

Hoffmannová, J. (2010): České jako a slovenské ako/akože v mluvených projevech (malý

- konfrontační pokus), in: Šimková, M. (ed.), *Slovo — Tvorba — Dynamickosť. Na počest Kláry Buzássyovej*, Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV — Jazykovedný ústav L. Štúra, s. 359–372.
- Hoffmannová, J. a kol. (2016): *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha: Academia.
- Jílková, L. (2016) *Tak v současných mediálních mluvených rozhovorech: ty zákony co se vztahují teď kon na nás soukromníky tak to asi budu muset zavřít, Korpus — gramatika — axiologie* 14, s. 12–33 (část 1), 15, s. 31–46 (část 2).
- Klimešová, P. a kol. (2015): Slovo to v mluvených korpusech ČNK, jeho prefixace a reduplikace, *Časopis pro moderní filologii* 97, s. 21–30.
- Kolářová, I. (1997): Významy a funkce slov *pak* a *potom* v mluvených textech, *Naše řeč* 80. 3, s. 129–134.
- Kolářová, I. (1998): Významy a funkce slova *tedy* (*teda*) v souvislých projevech., *Naše řeč* 81. 2–3, s. 118–123.
- Kolářová, I. (2000): Některé významy a funkce slova *to* v souvislých textech, *Naše řeč* 83. 4, s. 193–199.
- Kolářová, I. (2002): *Takže* jako navazovací výraz v souvětích i souvislých textech a jeho synonymie s výrazy jinými, *Naše řeč* 85. 2, s. 90–97.
- Komrsková, Z. (2017): What does *že jo* (and *že ne*) mean in spoken dialogue, *Jazykovedný časopis — Journal of Linguistics* 68. 2, s. 229–237.
- Kopřivová M. (2017): Imperativy slovesa *počkat* a jejich úloha v organizaci diskurzu, *Naše řeč* 100. 5, s. 281–293.
- Kopřivová, M. (2016): Imperativní konstrukce v mluveném korpusu, in: Fedoszov, O. — Janiec-Nyitrai, A. — Muchová, Z. (eds.), *Od počátků k současnosti (1955–2015). 60 let bohemistiky na ELTE*, Budapest: ELTE, Szlav filológiai tanszék, s. 183–192.
- Lutzky, U. (2012): *Discourse Markers in Early Modern English*. Amsterdam — Philadelphia: John Benjamins.
- Müllerová, O. (1966): K syntaxi nepřipravených souvislých mluvených projevů (Přídavné vazby a konstrukce), *Slovo a slovesnost* 27, s. 118–126.
- Müllerová, O. (1996): Výskyt a funkce slova *no* v českých textech prostě sdělovacího stylu. *Stylistika* 5, Opole — Krakow — Lublin: Uniwersytet Opolski, s. 222–229.
- Müllerová, O. (2007): Postpozitivní *žejo*, *jo* ve vzpomínkovém vyprávění, in: Hoffmannová, J. — Müllerová, O. (eds.), *Čeština v dialogu generací*, Praha: Academia, s. 291–297.
- Palková, Z. (1994): *Fonetika a fonologie češtiny*. Praha: Karolinum.
- Povolná, R. (2008): Why are there so many labels for discourse markers? *Discourse and Interaction* 1, s. 115–124.
- Raušová, V. — Brůhová, G. (2016). Nestandardní funkce slova *like* v mluveném projevu, *Časopis pro moderní filologii* 98. 1 s. 45–61.
- Rysová, M. (2015): *Diskurzivní konektory v češtině (Od centra k periférii)*. Praha: FF UK.
- Slezáková, M. (2002): Více či méně? Nicméně! (aneb malá slova — velké změny), *Naše řeč* 85. 4, s. 199–206.
- Schiffrin, D. (1987): *Discourse Markers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Válková, S. (2020): Diskurzivní částice *now* a její české ekvivalenty, *Časopis pro moderní filologii* 102. 2, s. 182–193.
- Volín, J. — Skarnitzl, R. (2018): *Segmentální plán češtiny*. Praha: Filozofická fakulta UK, Varia.
- Zeman, J. (2008): *Základy české ortoepie*. Gaudeamus: Hradec Králové.